

Abdulhalik Uygur'dan sonra en çok tanınan şairlerden biri de Lutpullah Mutellip'tir.Yeni Uygur Edebiyatı'nın en ünlü ileri görüşlü, vatansever şairidir.Bütün şiirlerinde Uygurların bağımsızlığı,halkın özgürlük mücadelelerini dile getirmiştir.1944 yılında yazmış olduğu“Yillarga Cavap”(Yıllara Cevap),“Yaşas Üçün Küreş”(Yaşamak için mücadele),“Hiyalçan Tilek”(Hayalcı Dilek) isimli şiirlerinde halkı savaşıma çağırdı.18 Eylül 1945'te arkadaşlarıyla birlikte idam edildi.Lutpullah Mutellip ile çağdaş olan ünlü şair ve yazar Nim Şehit (1906-1972) 3000'den fazla şiiriyle Yeni Uygur Edebiyatı'nın gelişmesinde çok önemli yere sahiptir.Şiirlerinin dışında pek çok destan,bilimsel makale,tarihle ilgili makale ve şiiri romanlar yazmıştır.Genellikle Klasik Uygur Edebiyatı'nın anelerini devam ettirmiş,bütün eserlerinde vatan sevgisini,Doğu Türkistan'ın doğal güzelliklerini,halkın refaha kavuşmasını,barışı işlemiştir.Şairin önemli eserleri şunlardır;“Madar Ezem”(Büyük Uzlaşma)adlı şiir derlemesi,“Enver Ruhluda”(Doğru Yol Işıkları) adlı aşk kitabıdır.Bunların dışında,“Asarette Turup Kalganlarga Hitap”(Esarettekilere Hitap),“Aldida”(Huzurunda),“Hiyanetten Şikayet”, “Veten Muhabbeti”,“Oygan”(Uyan),“Kebridin Awaz”(Mezardan Gelen Ses)gibi şiirlerdir.Şair Nim Şehit 1972 yılında vefat etti.Vatan haini ilan edilmiş olan şairin itibarı 1979 yılında iade edilmiştir.

Nim Şehit'in Çağdaş Ahmet Ziyai'nin eserlerinin de Yeni Uygur Edebiyatı'nda çok önemli yeri vardır.Özellikle 1947 yılında Kaşgar Gazetesi basım evi tarafından yayınlanmış olan “Tozimaz Çiçekler”(Solmaz Çiçekler),adlı şiir derlemesi,“Ladah Yolida Karvan” (Ladah Yolunda Kervan),adlı seyahatnamesi,“Vicdan ve Muhakime” adlı eserleri Uygur Edebiyatında çok önemli yere sahiptir.Ahmet Ziyai bütün eserlerinde halkı vatan ve milletin hürriyeti için mücadele etmeye çağırır.Örneğin şair bir gazelinde halkına şöyle seslenir:

Yurt-el için tartkan azabni,
Şahlik tehtige kiyas etkülük.
Helk yolidiki bir minut kaygu,
Ming yillik rahet için yetkülük.
Elning behtini közlep ey Ziya,
Yiglisla yiglap, külse külgülük.¹
(Vatan için çekilen azabı,
Padişahlık tahtına kıyaslamak gerek.
Halk için çekilen gam,

---

¹. Erkin Emet, Çağdaş Uygur Şiir Antolojisi, s.48, Ankara 1998.

Bin yıllık huzur için yeterli.
Halkın mutluluğunu düşün ey Ziya,
Ağlarsa ağlayıp, gülerse gülmek gerek.)

1949 yılında Çin’de Mao devrimi gerçekleştirilmiştir.1949 yılının sonlarına doğru Doğu Türkistan’a Komünist Çinliler egemen olmaya başlamıştır.Böylece Doğu Türkistan’da hızla gelişmekte olan Uygur yazar ve şairlerin büyük bir kısmı Çinliler tarafından işkence ile şehit edilmişlerdir.Bir kısmı hapiste çürümüşler, yine bir kısmı ise yurtdışına kaçmak zorunda kalmışlardır.Bu dönemdeki Uygur edebiyatı,1950’den sonra yapılan türlü reformları anlatan,çiftçi ve işçilerden söz eden,sınıf mücadelesini teşvik eden, eserlerin yazdırılması sebebiyle edebiyat dar sınırlar içine hapsedildi.Komünist İdeolojisinin ilkelerine uygun kısıtlamalar ve denetim neticesinde,büyük hacimli eserler meydana gelemedi.Uygur Edebiyatı şiir,küçük hikayeler ile devam etti.Şiirler içerik bakımından propaganda niteliğiyle sınırlandı.Edebiyat kısa vadeli siyasi hedeflerin propaganda vasıtasına dönüştürüldü.Halkın gerçek fikir ve düşüncelerini, duygularını aksettiren eserlere matbuatta yer verilmedi.1950’li yıllardan 1970’li yılların sonuna kadar Uygur yazar ve şairleri kendi eserlerini serbestçe yazamıyorlar idi.Kendi görüşleri ve gayelerin edebi eserlerde ifade ettirmek hakkından mahrum idi.Yazar ve şairler milli duyguları, tarihi gerçekleri yansıtan eserler yazdığı zaman “milliyetçi, ayrılıkçı,Türkçü, İslamcı” suçlamasıyla cezalandırılıp hapse atılıyordu.Hatta bazı şairler şiirlerinde “Tanrı Dağı”,“Tarım Deryası” gibi kelimeleri kullanırsa ve ana vatani hakkında yazdığı şiirlerde “vatanım, memleketim” diye seslenirse şiirleri toplatılıyordu ve tutuklanıyordu.1966 yılında Mao’nun başlattığı kültür devriminde bu olaylar son derece acımasız oldu.Bir çok şair ve yazarlar “milli ayrılıkçı”,“Pan-türkist”,“Pan-islamist” denilerek cezalandırıldı, hapsilere atıldı,sürgünlere gönderildi.Neticede Uygur Edebiyatı büyük kayıplara uğrayarak, hiçbir gelişme gösteremedi ve çağın çok gerilerinde kaldı.

Kısacası 1978’e kadar Doğu Türkistan’dan belli ideolojiye dayalı, milli edebiyatı, milli kültürü yok etme eğitimi uygulanmıştır.Milli kültür,dini inanç ve milli edebiyat yok edilmeye çalışılmıştır.Bu yaptırımlar karşısında kendi kültür ve örf ve adetlerine, milli edebiyatına sıkı sıkıya bağlı olan Uygur Türkleri,günümüze kadar her alanda kendi edebiyat ve kültürlerini korumak ve geliştirmek için mücadele vermişlerdir.